

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2018

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Α. Δικό μας λοιπόν έργο, είπα εγώ, των ιδρυτών της πολιτείας, είναι να αναγκάσουμε τις εξαιρετικές φύσεις να φτάσουν στο μάθημα που είπαμε [αναγνωρίσαμε] πριν ότι είναι το ανώτερο, δηλαδή, να δουν το αγαθό και να ανεβούν εκείνη την ανηφορική οδό, και, αφού ανεβούν και το δουν αρκετά, να μην τους επιτρέπουμε (να κάνουν) αυτό που τώρα επιτρέπεται.

Και ποιο είναι αυτό;

Το να μένουν, είπα εγώ, μόνιμα εκεί ψηλά και να μη θέλουν να κατεβαίνουν πάλι κοντά σ' εκείνους τους δεσμώτες ούτε να συμμετέχουν με εκείνους και στους κόπους και στις τιμές, είτε είναι μικρότερης είτε μεγαλύτερης αξίας.

Έπειτα, θα αδικήσουμε αυτούς, είπε, και θα τους κάνουμε να ζουν χειρότερα, ενώ τους είναι δυνατό να ζουν καλύτερα;

Β 1.

α) «*ἀφικέσθαι πρὸς τὸ μάθημα ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον*»:

Η λέξη «ἀφικέσθαι» δηλώνει την άφιξη στον κόσμο των ιδεών, του Ἡλίου και του φωτός. Η ιδέα του αγαθού χαρακτηρίζεται «μέγιστον μάθημα» για τους ανθρώπους. Αυτό το μάθημα πρέπει να διδαχθούν οι άνθρωποι και κυρίως όσοι θέλουν να κυβερνήσουν μία πολιτεία. Με τον όρο «μέγιστον μάθημα» ο Πλάτων εννοεί τη θέαση της Ιδέας του αγαθού, την ύψιστη γνώση, που τελικά συμπίπτει με το αγαθό.

Ο Πλάτωνας δε δίνει μια σαφή ερμηνεία για τον όρο «ἀγαθόν» που είναι από τους βασικότερους στο φιλοσοφικό του σύστημα παρά αρκείται σε ορισμένους υπαινιγμούς. «Ἀγαθόν» πάντως είναι α) το εἶναι και ό,τι διατηρεί το εἶναι· β) η τάξη, ο κόσμος και η ενότητα που διαπερνά και συνέχει την πολλαπλότητα· γ) ό,τι παρέχει την αλήθεια και την επιστήμη.

Η έκφραση «αὐτὸ τὸ ἀγαθόν» φαίνεται να δηλώνει την ύψιστη αρχή και την πηγή του όντος και της γνώσης. Πάντως ήδη στην αρχαιότητα το «Πλάτωνος ἀγαθόν» ήταν παροιμιακή έκφραση για κάτι το ασαφές και σκοτεινό.

β) «*ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθόν*»: Το αγαθό μπορεί να προσεγγιστεί και να θεαθεί από τον άνθρωπο, όχι βέβαια με τις αισθήσεις, αλλά με την καθαρή νόηση. Γι'αυτό το απαρέμφατο ἰδεῖν δηλώνει τη θέαση του αγαθού και τελικά την προσέγγισή του που είναι, όμως, εφικτή μόνο για τις εξαιρετικές φυσιогνωμίες (τας βελτίστας φύσεις).

γ) «ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν»: Η πορεία για την κατάκτησή του αγαθού είναι δύσκολη και επίπονη (χαρακτηρίζεται με τους όρους ἀναβῆναι, ἀνάβασιν). Η ἀνάβαση είναι πάντοτε κοπιώδης, γιατί προϋποθέτει φυσικές αρετές, δυνατότητες, δηλαδή, και χαρακτηριστικά που κληρονομεί ο άνθρωπος από τη φύση, αλλά και προσωπικό αγώνα, επιμονή και προσήλωση στην ιδέα αυτή. Ἄλλωστε, πολύ συχνά στον Πλάτωνα λέξεις που σημαίνουν το ἄνω και την ἀνάβαση χρησιμοποιούνται μεταφορικά για την παιδεία και τα αγαθά που αυτή προσφέρει. Από τα παραπάνω, λοιπόν, γίνεται αντιληπτό ότι για τον Πλάτωνα η έννοια του «αγαθού» ήταν καθοριστικής σημασίας, γιατί μόνον όποιος το αντιληφθεί είναι ικανός να ασκήσει τη διακυβέρνηση στην ιδεώδη Πολιτεία.

B 2. α. Ο Σωκράτης αντικρούει την άποψη του Γλαύκωνα ο οποίος υποστηρίζει ότι θα είναι άδικο για τους φιλοσόφους να τους εξαναγκάσουμε να εγκαταλείψουν με τη βία την ευδαιμονία που έχουν στον επάνω κόσμο, για να κατεβούν στη σπηλιά και να αναλάβουν πρακτικά – πολιτικά καθήκοντα, στερώνοντας τους έτσι την ευτυχία και αναγκάζοντάς τους να μη ζουν καλά. Αντίθετα του υπενθυμίζει ότι τελικός και κορυφαίος σκοπός του Νόμου, τον οποίο προσωποποιεί, είναι η ευδαιμονία όλης της πόλης και όχι μόνο μιας κοινωνικής ομάδας. Βλέπει, λοιπόν, το δίκαιο από τη σκοπιά του συλλογικού συμφέροντος και εκφράζει κοινωνιοκεντρικές αντιλήψεις για την πολιτική οργάνωση της πόλης - κράτους.

B 2. β. Για να ενισχύσει αυτή τη θέση, ο Σωκράτης αναφέρει τους τρόπους με τους οποίους το πετυχαίνει αυτό ο νόμος. Αυτοί οι τρόποι εντοπίζονται στα σημεία:

α. «συναρμόττων τούς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκη»

Με το πρώτο μετοχικό σύνολο ο Πλάτωνας προβάλλει την κοινωνική λειτουργία του Νόμου, καθώς επιδιώκεται η κοινωνική συναρμογή των πολιτών. Ο Πλάτωνας συχνά κάνει λόγο για την αναγκαιότητα της αρμονίας τόσο στα μέρη της ψυχής, με την υποταγή του κατώτερου μέρους στο ανώτερο (το «ἐπιθυμητικόν» πρέπει να υποτάσσεται στο «θυμοειδές» και το τελευταίο στο «λογιστικόν»), όσο και στις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους. Μόνο αν επιτευχθεί αυτή η αρμονία, θα οδηγηθούν οι πολίτες στη δικαιοσύνη, στην ομαλή συμβίωση μέσα στην πόλη και κατ' επέκταση στην ευδαιμονία. Αν όμως ο πολίτης είτε από φιλαυτία είτε από ματαιοδοξία είτε από αδυναμία κρίσης δεν είναι σε θέση να οριοθετήσει τον τομέα της δραστηριότητάς του, τότε τουλάχιστον θα πρέπει να συμμορφώνεται προς τις υποδείξεις του εμπειρότερου, του σοφότερου, του σωφρονέστερου.

Έτσι, ο νόμος, προκειμένου να πείσει τους πολίτες να υπακούουν σ' αυτόν, ώστε να επέλθει η κοινωνική αρμονία, χρησιμοποιεί τα εξής **μέσα**: την **πειθώ** και τη **βία** (Πλάτων, Νόμοι, 722b: ο άριστος νομοθέτης συνδυάζει την πειθώ με τη βία). Ο νόμος εναρμονίζει τους πολίτες χρησιμοποιώντας την πειθώ, την εκούσια δηλαδή υπακοή των πολιτών στις επιταγές του, και τον εξαναγκασμό, δηλαδή τη δύναμη των κυρώσεων που διαθέτει.

Με την **πειθώ**, με τη χρήση, δηλαδή, λογικών επιχειρημάτων, την προβολή υγιών προτύπων και με την παιδεία οφείλουν οι πολίτες να συνειδητοποιήσουν τον κοινωνικό τους ρόλο, να παραμερίσουν το προσωπικό τους συμφέρον και να προσφέρουν αλληλοβοηθούμενοι ό,τι είναι δυνατόν στην πολιτεία. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται κυρίως στους πεπαιδευμένους πολίτες.

Υπάρχουν, όμως, πολίτες και μέλη της κοινωνίας, οι οποίοι δεν πείθονται με τον λόγο. Σ' αυτούς επιβάλλεται η **βία**. Πρόκειται για τον καταναγκασμό που ορίζεται από τον νόμο και δεν επιβάλλεται τυραννικά, αυταρχικά. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται, κυρίως, στον «ἄπειρον παιδείας ὄχλον», στον οποίο ο φιλόσοφος-νομοθέτης την εφαρμόζει, αλλά επιβάλλει και στους πολίτες - αν εκείνοι πολυπραγμονούν - καταναγκαστικά, υποχρεωτικά μέτρα για τη συμμόρφωσή τους στο πνεύμα της δικαιοσύνης, όπως και στους πεπαιδευμένους, που δεν έχουν συνειδηθεί με την πειθώ, αλλά και στους άρχοντες, που είναι υποχρεωμένοι να ζουν με λιτότητα και ευσυνειδησία, ώστε να εκλείψει η διαφθορά από τον δημόσιο βίο. Αυτός ο λιτός και ευσυνειδητός τρόπος ζωής αναφέρθηκε και στην εισαγωγή του βιβλίου: τόσο οι φύλακες όσο και οι φιλόσοφοι-βασιλείς στο πλαίσιο της ιδανικής πολιτείας δεν έχουν προσωπική περιουσία, πολυτελείς κατοικίες, ούτε καν οικογένεια, για να είναι απερίσπαστοι στο λειτούργημά τους. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι ο νόμος οφείλει να αποβλέπει στην ευδαιμονία όλης της πόλης και να υποχρεώνει τους Αγαθούς να ασκήσουν την εξουσία.

β. «ποιῶν μεταδιδόναι ... ὠφελεῖν»

Με το δεύτερο μετοχικό σύνολο ο Σωκράτης αποδίδει στον Νόμο οικονομική λειτουργία. Ο Νόμος κατοχυρώνει μια από τις βασικές ιδρυτικές αρχές της πόλης, τον καταμερισμό της εργασίας, με τον οποίο κατακτάται η αυτάρκεια. Έτσι, αν το άτομο είναι φύσει ενδεές, με την κοινωνική του συναρμογή γίνεται αὐτάρκεις χάρη στην αυτάρκεια που αποκτά η κοινότητα με τον καταμερισμό της εργασίας. Οι εργασίες κατανέμονται σε κάθε πολίτη με βάση τις ικανότητές του, ώστε ο καθένας να στρέφει την προσοχή του όχι μόνο στην ικανοποίηση των δικών του αναγκών, αλλά και στις ανάγκες των συμπολιτών του, με στόχο το κοινό όφελος και την ευδαιμονία. Έτσι, μεταξύ των πολιτών καλλιεργούνται σχέσεις συνεργασίας, αλληλοβοήθειας, αλληλοπροσφοράς και αλληλεγγύης.

γ. «καὶ αὐτὸς ἔμποιῶν ... ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως»

Με το τρίτο μετοχικό σύνολο δηλώνεται η παιδαγωγική και πολιτική λειτουργία του Νόμου, ο οποίος έχει χρέος να διαπλάθει ανθρώπους ικανούς και άξιους να διατηρούν τη συνοχή της πόλης. Για να γίνει αυτό, χρειάζεται ο Νόμος από τη μια να περιορίσει την ατομική επιθυμία, ώστε να τιθασευτεί η βούληση από τον Λόγο, και από την άλλη να κατευθύνει την πολιτική κοινωνικοποίηση των ανθρώπων. Συνεπώς, ο Νόμος υπηρετεί τον τελικό σκοπό της ευδαιμονίας του συνόλου και επιχειρώντας να υπαγάγει την ατομική

επιθυμία στην αναγκαιότητα της κοινωνικής συναρμογής και της πολιτικής ευταξίας. Προς αυτή την κατεύθυνση ο Νόμος καλλιεργεί την κοινωνικότητα και ακόμη περισσότερο αναδεικνύει τους αγαθούς πολίτες σε πολιτικούς ηγέτες που επιφορτίζονται με τη διατήρηση της συνοχής της πόλης. Τέλος, ο νόμος θέτει όρια και περιορισμούς στη συμπεριφορά των πολιτών, αλλά και των φιλοσόφων-βασιλέων, ώστε να μην παρεκτρέπονται και διαταράσσουν τη συνοχή της πόλης.

B 3.

1. Κέφαλος
2. τον χορό
3. εκδιώχθηκε κακήν κακώς από το νησί
4. επωμίζονται στρατιωτικά και διοικητικά καθήκοντα
5. την Τυραννίδα

B 4. α.

- άφικέσθαι → ανικανοποίητος
- εἶπον → ρήμα
- ἰδεῖν → ιδέα
- μεταδιδόναι → παράδοση

B 4. β.

- ἀγαθόν : Άμεση συνέπεια μιας πολεμικής σύγκρουσης είναι η ανεπάρκεια βασικών καταναλωτικών αγαθών.
- πόνων : Μετά τα χτυπήματα που δέχθηκε ένωθε ζαλάδες και έντονους μυϊκούς πόνους
- φαυλότεραι : Η δημαγωγία και ο λαϊκισμός είναι χαρακτηριστικά των φάύλων πολιτικών.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ 1.

Η ρητορική είναι ανάλογη με τη διαλεκτική· γιατί και οι δύο ασχολούνται με τέτοιου είδους θέματα, τα οποία κατά κάποιο τρόπο αποτελούν γνώσεις όλων γενικά (των ανθρωπων), και δεν ανήκουν σε μια διακριτή επιστήμη. Γι' αυτό και όλοι κατά κάποιον τρόπο μετέχουν και στις δύο· γιατί όλοι ως ένα βαθμό επιχειρούν και να ερευνούν και να λογοδοτούν και να υπερασπίζονται τον εαυτό τους και να διατυπώνουν κατηγορίες. Από τους πολλούς, λοιπόν, άλλοι από τη μια μεριά κάνουν αυτά τυχαία/χωρίς σχέδιο και άλλοι από συνήθεια ως αποτέλεσμα άσκησης. Επειδή, όμως, είναι δυνατόν (να τα κάνουν) και με τους δύο τρόπους είναι φανερό ότι μπορούν να κάνουν τα ίδια και με (συγκεκριμένη) μέθοδο· για ποιο

λόγο , πράγματι, κάποιοι πετυχαίνουν από συνήθεια και κάποιοι τυχαία είναι δυνατόν να εξετάσουμε την αιτία, όμως, μια τέτοιου είδους διερεύνηση, ήδη όλοι μπορούν να συμφωνήσουν ότι είναι έργο τέχνης.

Γ 2. α.

- *ἀφωρισμένης* : ἀφωρίσθη
- *ὑπέχειν* : ὑπόσχες
- *πολλῶν* : πλείσταις
- *δρῶσιν* : δρώντων

Γ 2. β. «τά δε τοιαῦτα ἤδη πᾶς ἂν ὁμολογήσαι (ὁμολογήσειε) τεχνῶν ἔργα εἶναι».

Γ 3. α.

- *διαλεκτικῆ* : (ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός) δοτική αντικειμενική στο επίθετο *ἀντίστροφος*
- *ἐξετάζειν* : αντικείμενο του ρ. *ἐγχειροῦσιν*, τελικό απαρέμφατο, ταυτοπροσωπία
- *θεωρεῖν* : υποκείμενο του απρόσωπου ρ. *ἐνδέχεται*, τελικό απαρέμφατο, ετεροπροσωπία.
- *ἔργον* : κατηγορούμενο στο «τό τοιοῦτον», μέσω του συνδετικού *εἶναι*

Γ 3. β.

«Ἐπεὶ δ' ἀμφοτέρως ἐνδέχεται» : δευτερεύουσα επιρρηματική αιτιολογική πρόταση. Εκφέρεται με οριστική (*ἐνδέχεται*), γιατί δηλώνει πραγματική (αντικειμενική) αιτιολογία.

Γ 3. γ.

- *τῶν πολλῶν* : (ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός) γενική διαιρετική στο *οἱ μὲν*
- *εἰκῆ*: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο ρ. *δρῶσιν*
- *ταῦτα* : σύστοιχο αντικείμενο στο ρ. *δρῶσιν*
- *διὰ συνήθειαν* : εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο ρ. *δρῶσιν*.